1. Herman Lipót: Önarckép, 1924. Kréta, papír, 315 x 240 mm. Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály, ltsz.: 1926-1223
© Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

Szücs György

HERMAN LIPÓT „FORRADALMAI”

„Naplómban jó egypárszor számoltam már be forradalmi alakulásokról vagy egyéb sorsdöntő mozgalmakról. 1914-ben a háború kitörése, 1918-ban a forradalom, 1919-ben a proletárdiktatúra, 133 nap múlva annak vége, 1944 márc[ius] német megszállás, 1945 felszabadulás, 1950 körül újabb proletárdiktatúra, s most, 1956 októberében újabb megmozdulás” – vette számba a még felsorolásban is súlyos történelmi kataklizmákat Herman Lipót.[1] A túlélést nem adták ingyen: az ekkor már Munkácsy-díjas, életörömöt sugárzó aktjairól, hangulatos balatoni, zsennyei és szentendrei tájképeiről híres festőművész gyakran találta magát szélsőséges helyzetekben hosszú élete alatt. Hol a lövészárokba húzódva, mint az első világháborúban vagy álnév mögé rejtőzve, mint a második végén, kellett „kibekkelnie” a vészterhes időket. Sűrűn lapozott vissza a gondosan megszámozott, sőt egységesen újraszámozott füzetekben, néha csak emlékezésképpen az évtizedekkel korábbi epizódokra, alakokra, máskor pedig az átélt pillanatok ismerősnek ható, aktuális tanulságaiért. Talán ezeket a feljegyzéseket is alapanyagnak tekintette, amelyekből egyszer a „nagy mű” összeáll, akár a kis rajzokat, kompozíciós vázlatokat és a végeláthatatlan mennyiségű önarcképet. Időnként összegzést készített, például 1925-ben letisztázta fiatalkori írásait,[2] és a világháború első fél esztendejének frontélményeit legépelve Molnár Géza barátjával elolvastatta, tehát eleve valamiféle publikációban gondolkodott.[3] Külön segédleteket állított össze: az egyes naplók tartalmát regesztázott, bővített tartalomjegyzékbe sűrítette, az eladott vagy elajándékozott képeinek fotókkal, skiccekkel ellátott listáit egybeszerkesztette, emellett önállóan kezelte az ún. rajzos naplókat, olyan vázlatfüzeteket, ahol rövid töredékek, kisebb szövegek is találhatók.

A naplók egyik fő jellegzetessége, hogy szerzőjük folyamatosan reflektált rájuk, szeme előtt irodalmi színvonalú mérce lebegett, de „pörgős”, bohém életmódjából adódóan alkalmanként mentegetőzni kényszerült: „Naplóm művészietlenségét ne vesse szememre senki, ki nem jött haza késő éjjel holtra fáradtan az egész napi semmittevésből. Ilyenkor tán még Balzac sem tudott volna írni. Ha így éjfél után eszembe jut írással nyomot hagyni létezésemről, alig bírok annyi energiát össze-

[1] 1956. október 23. Herman Lipót naplói, 139. 16036. Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Adattár, ltsz.: 19920/1977.

[2] Naplójegyzetek I. Ifjúkori emlékek. Végül csak 1958-ban jelent meg visszaemlékezéseinek egy kis kötete *A művészasztal* címmel. Az 1940-es években egy zsidó szólásokat tartalmazó rajzolt albumot is tervezett. Ennek fennmaradt anyagát Ember Mária fordította le és értelmezte: *Jár-kel, mint zsidóban a fájdalom*. Budapest, 1988.

[3] 1916. november 29. Herman Lipót naplói, 15. 4063. (48.)

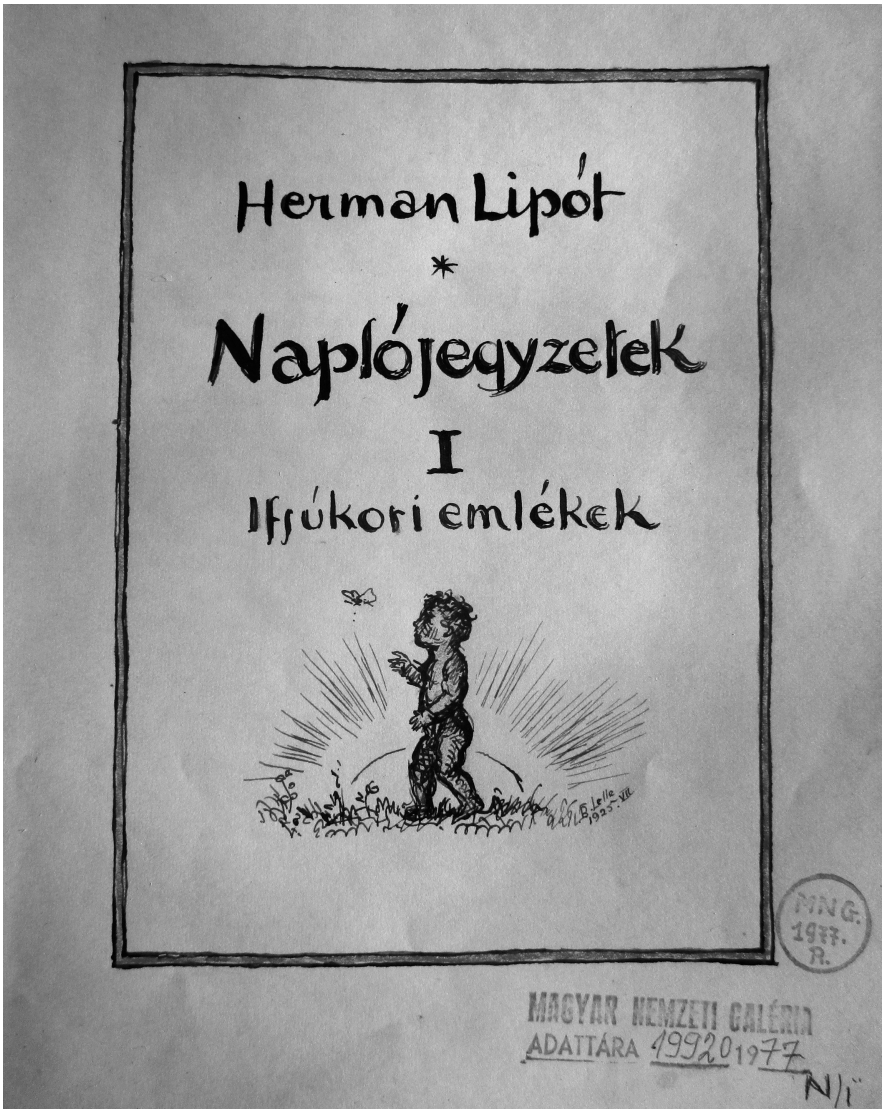

2. Herman Lipót kiadásra szánt naplójának a szerző által rajzolt címlapja.
Magyar Nemzeti Galéria Adattára, ltsz.: 19920/1977
© Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

szedni, hogy csak ezt a pár sort jól, rosszul egymáshoz rójam."[4] Máskor pedig csupán a hétköznapi élet mozzanataiban megragadható történelem hasznos adalékainak tekinti őket: „Ha az ember ezeket a naplójegyzeteket olvassa, úgy – azt

[4] 1911. június 20. Herman Lipót naplói, 13. 3231. (74.)

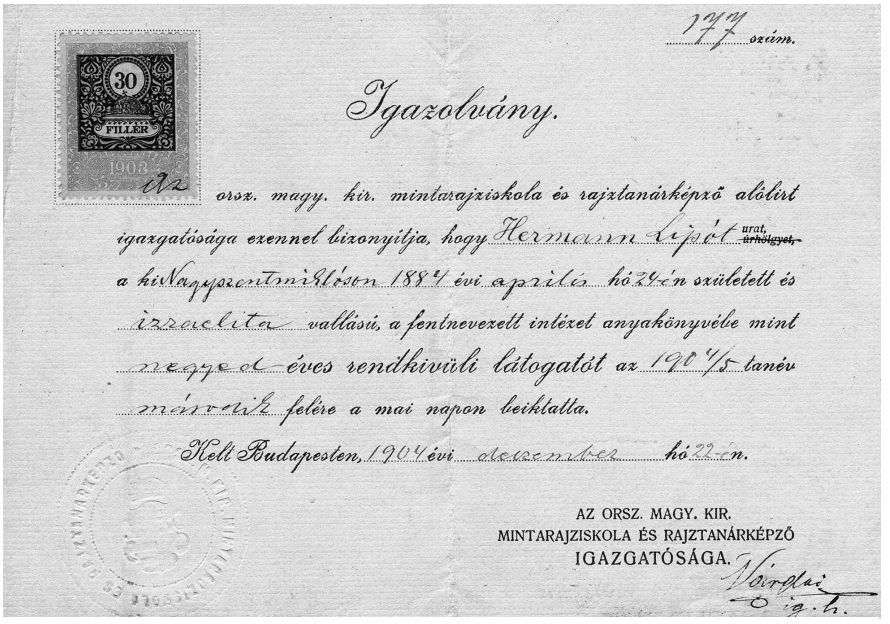

177 szám.

30 FILLÉR 1903

Igazolvány.

Az orsz. magy. kir. mintarajziskola és rajztanárképző alólirt igazgatósága ezennel bizonyitja, hogy Hermann Lipót urat, ~~úrhölgyet,~~ a kiNagyszentmiklóson 1884 évi április hó 24-én született és izraelita vallású, a fentnevezett intézet anyakönyvébe mint negyed éves rendkivüli látogatót az 1904/5 tanév márczius felére a mai napon beiktatta.

Kelt Budapesten, 1904 évi december hó 22-n.

AZ ORSZ. MAGY. KIR.
MINTARAJZISKOLA ÉS RAJZTANÁRKÉPZŐ
IGAZGATÓSÁGA.

Vörösi
igazg.

3. Herman Lipót diákigazolványa a Mintarajziskolában, 1904.
© Vachott Sándor Könyvtár, Herman Lipót Gyűjtemény, Gyöngyös

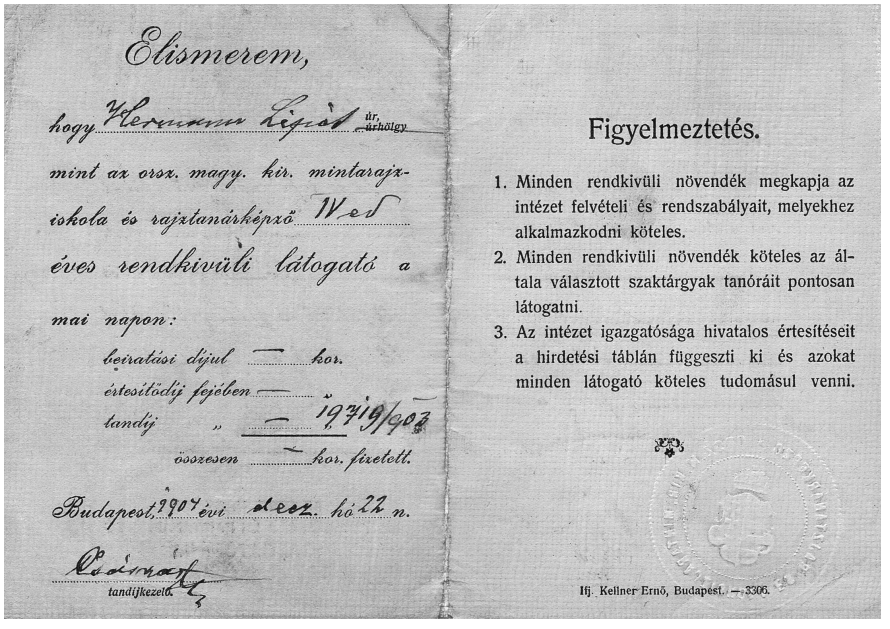

Elismerem,

hogy Hermann Lipót úr, ~~úrhölgy~~ mint az orsz. magy. kir. mintarajziskola és rajztanárképző II. éves rendkivüli látogató a mai napon:

beiratási díjul — kor.
értesitődíj fejében —
tandíj „ — 19719/907
összesen — kor. fizetett.

Budapest, 1907 évi dec. hó 22 n.

Pósvanyi
tandíjkezelő

Figyelmeztetés.

1. Minden rendkivüli növendék megkapja az intézet felvételi és rendszabályait, melyekhez alkalmazkodni köteles.
2. Minden rendkivüli növendék köteles az általa választott szaktárgyak tanóráit pontosan látogatni.
3. Az intézet igazgatósága hivatalos értesítéseit a hirdetési táblán függeszti ki és azokat minden látogató köteles tudomásul venni.

Ifj. Kellner Ernő, Budapest. — 3306.

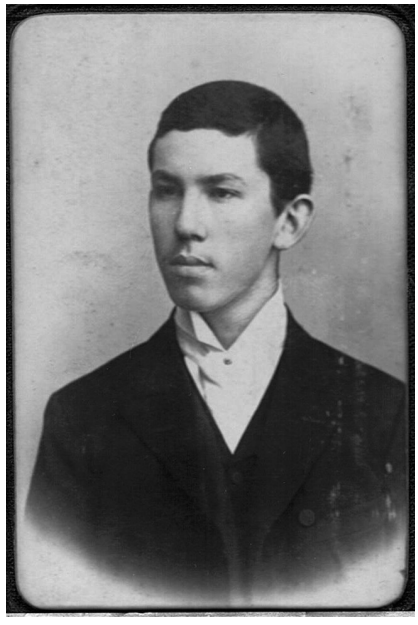

5. Herman Lipót igazolványképe, 1908.
© Vachott Sándor Könyvtár,
Herman Lipót Gyűjtemény, Gyöngyös

6. Herman Lipót mint katona, 1915.
© Vachott Sándor Könyvtár,
Herman Lipót Gyűjtemény, Gyöngyös

hiszem – hiányát érzi egy világosabb és részletesebb képnek, mely élesebben körvonalazná a dolgokat, melyeknek központjában e könyvek főszereplője áll. Nagyon érdekes, sőt, tanulságos dolog volna, ha részletesen le volna írva mindaz, ami részleteiben is bemutatná annak [a] dzsungelnek minden oldalát, belsejét, titkait, melyben a történetünk játsz[ód]ik. De ehhez kissé gyenge a tollam, s azt hiszem, nagy munkája lesz a jövő történetírójának, ha e hiányos s laza feljegyzésekből meg akarja majd konstruálni az események igazi képét ezekből a lázas időkből. Igyekezni fogok néhány mozaik kövecskével hozzájárulni a dolgoknak, ha felületes megrajzolásához is."[5] A politikai hírek kommentálása és a magasröptű művészeti elmélkedések mellett nem hiányoznak a naplókból a kifejezetten személyes, intim megjegyzések sem. Kendőzetlen őszinteséggel nyilatkozott meg szerelmi életéről csakúgy, mint mindig vállalt zsidóságáról. Herman Lipót naplói különleges csemegék, hiszen mindazok, akik nem rettennek meg a szekrénynyi írott dokumentumtól, szinte minden témakörben találnak korrajzot, pontos eseménytörténetet, kiállítási beszámolókat, jellemző arcélek felvillantását, humoros anekdotákat, amelyeket a művész gyakran rajzokkal is illusztrált, legyen az a Japán kávéház, a kecskeméti művésztelep, a világháború vagy az 1920–30-as években a Szinyei Társaság időszaka. De hogyan is kezdődött mindez?

5 1919. május 26. Herman Lipót naplói, 20. 4493. (53.)

ÁLLANDÓ BELÉPTI JEGY
az
ORSZ. MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI TÁRSULAT
MŰCSARNOKÁBAN
RENDEZETT KIÁLLITÁSOKNAK
ingyenes látogatására az 1904/5-ik tanév folyamán
Hermann Lipót
növendék számára.
E jegy csak egy személyre érvényes és másra át nem ruházható.
Az intézetből kilépő növendék e jegyet visszaszolgáltatni tartozik.
titkár.

7. Herman Lipót kiállítási bérlete, 1904.
© Vachott Sándor Könyvtár, Herman Lipót Gyűjtemény, Gyöngyös

1899. november 6-án az akkor nagyszentmiklósi polgári iskolás Herman – néhány előzetes nekifutás után – meglepő eltökéltséggel indítja útjára naplójegyzeteit, már ekkor érződik az egész életére jellemző próbálkozás, hogy egy-egy eseményről levél vagy lekerekített cikk formájában számoljon be, s a remény, hogy a mindenkori lelkiállapotát tükröző sorok valamikor talán nyomtatásban is megjelenhetnek. Manapság megmosolyogtatónak hat kamaszkori tudatossága, ahogy a különféle hatásokból, olvasott-látott mintákból „felépíti" magát. Másfél év múlva addigi életpályájának legfontosabb pontjait állítja össze: „E rövid életrajzi vázlatot szükségesnek tartottam bevezetésnek, midőn most, mikor legközelebb 17-ik életévemet betöltöm, naplójegyzeteimet rendszeresebben, mint eddig folytatni akarom" – írta nem csekély önbizalommal immár Szegeden, az ottani kereskedelmi iskola felső osztályos tanulója.[6] Máskor hozzákezdve a rosch-haschana ünnepről szóló tudósításához mintegy mellékesen firkantja oda, hogy cigarettára gyújtott, amihez hozzá akar szokni, „mert jövendőbeli festő nem lehet el dohányzás nélkül".[7] Legközelebbi barátjával, a szintén festőnek készülő, később valóban a Mintarajziskolára kerülő Spitzer Bélával visszajárnak egykori rajztanárukhoz, Hencz Lajoshoz tovább fejleszteni tudásukat. „Mért lehetne csak Nagybányán festőiskola! Van Nagysz[en]tmiklóson is. Legalább mi festő művésztelepnek tartjuk a szobát, hol Henczcel együtt dolgozunk. Mi ketten festünk (Bélával), ő meg mintázik. Hát nem ideális

6 1901. április 12. Herman Lipót naplói, 5. 629. (67.)

7 1900. szeptember 25. Herman Lipót naplói, 3. 491. (65.) Rosch-haschana: a. m. „az év feje", a zsidó újév ünnepe.

8. Mulatság (Walpurgis-éj). Herman Lipót grafikája, 1925.
© Vachott Sándor Könyvtár, Herman Lipót Gyűjtemény, Gyöngyös

élet ez?"[8] Ha nem ismernénk Herman eredendő humorát, karikírozó képességét, sajátos öniróniáját, akár meg is ütközhetnénk ekkora önbizalom láttán. Az egyik lapon azonban egy hosszú szakállas, kopasz öregembert látunk, aki a mögötte sorakozó, „Napló" feliratú tömbök előterében hatalmas kupac kötet alatt roskadozik: „Aránylag már elég sok 4 könyv és füzet háromnegyed évre – hát még 20–30 évre? Mert ha így folytatom, vén koromban ilyesformán nézek majd ki."[9]

Ebben az időben vázolta fel életpályájának a festővé válás számára belátható, évekre lebontott tervezetét: 1902-től Mintarajziskola, majd Lotznál vagy Benczúrnál mesteriskola, némi pénzgyűjtés és a kötelező katonai szolgálat után rövid bécsi és müncheni tartózkodás, végül 2–2 év Münchenben, Düsseldorfban, Párizsban és Rómában.[10] A program szerint valamikor az 1910-es évek közepén léphetett volna a beérkezett festők virtuális testületébe. Ebből, ha nem is pontos terminus szerint, sok minden megvalósult: a Mintarajziskola, ahol Balló Ede, Zemplényi Tivadar, Hegedűs László tanítványa volt, 1905 nyarán pedig rövid ideig Anton Ažbe szabadiskolájába járt Münchenben. Nála tanult 1896-tól Vaszilij Kandinszkij és 1900-ban Ziffer Sándor is. Az 1909-es néhány hónapos berlini kiruccanást csak 1911 őszén követte a párizsi, ahol miközben módszeresen tanulmányozta a Louvre klasszikusait, a primitív művészetet kedvelő és forgalmazó Hein Béla elvitte Ambroise Vollard és Paul Durand-Ruel

8 1900. augusztus 27. Herman Lipót naplói, 4. 473.
9 1900. július 7. Herman Lipót naplói, 3. 414. (45.)
10 1900. március 17. Herman Lipót naplói, 2. 64.

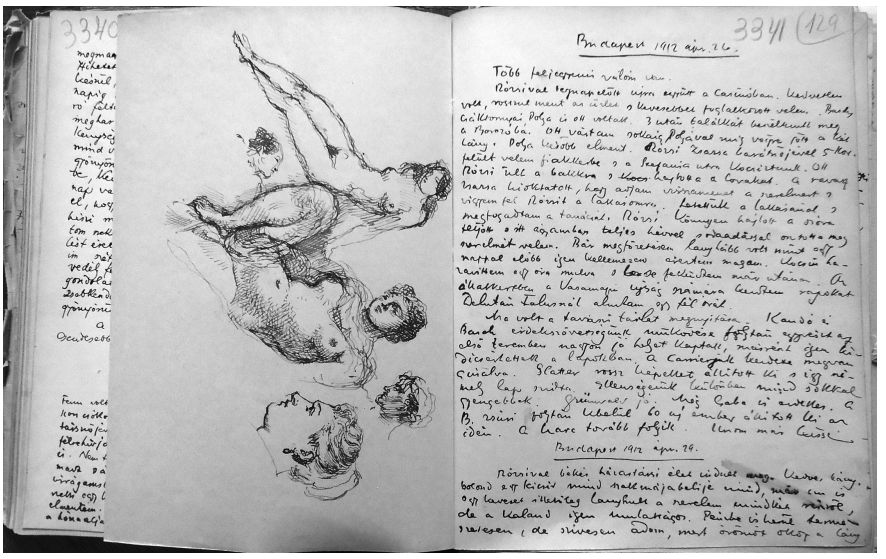

9. Egy oldalpár Herman Lipót 1912-es naplójából.
Magyar Nemzeti Galéria Adattára, ltsz.: 19920/1977
© Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

műkereskedésébe, megmutatta Auguste Pellerin Cézanne-gyűjteményét, sőt Gertrude Stein szalonjába is elkísérte. Más esetekben készen állhatna a recept egy fauvista vagy kubista fordulathoz, de Herman szemlélete megmaradt az előző évben hazaköltöző Csók István franciás stílusánál, lényegében – bár nem volt tag – a Magyar Impresszionisták és Naturalisták Köre mérsékeltjeinél, megfoghatóbban Iványi Grünwald Béla modernizált-árkádikus kecskeméti festészeténél. Elsősorban tájba helyezett vagy a műteremben felvázolt nőalakjainál érzékelhető a Café Dôme törzsvendégének, Jules Pascinnak a hatása, aki Herman meghívására 1912-ben ellátogatott Magyarországra. Előképeiket immár személyesen is felmérve Herman naplóiban többször is megfogalmazta távolságtartását „Csabától" (Perlrott Csaba Vilmos) és a Kernstok vezette „nyolcasoktól". A naplóiban elszórt utalásokból, elmélkedésekből nagyjából körülhatárolható az a szellemi-esztétikai mező, amelyen belül Herman elhelyezte művészetét. Egy kávéházi beszélgetésben például összeszólalkoztak Gerő Ödönnel, aki kiállt a Herman által svindlernek nevezett Kokoschka, Rippl-Rónai és Kernstok mellett.[11] Néhány nap múlva Rétit invitálja műtermébe: „Rétinek meg akarom mutatni legközelebb készülő képeimet, bár művészi nézeteit nem mindenben osztom. Ő, mint a nagybányaiak mind, még mindig – érthető, miért – valami kissé nyakas naturalismus hívei, mely minden – más felfogást értékelni akaró szándék mellett – véleményében kiütközik. De sohasem árt ezt a kétségtelenül festői véleményt meghallgatni."[12] Talán

[11] 1916. november 8. Herman Lipót naplói, 15. 4057. (42.)
[12] 1916. november 20. – uo., 4061. (46.)

10. Befőzés. Herman Lipót grafikája, 1926.
© Vachott Sándor Könyvtár, Herman Lipót Gyűjtemény, Gyöngyös

itt a gyökere annak, hogy miközben a Japán kávéház művészasztalánál és a Fészek klubban Ferenczy Károllyal és Réti Istvánnal rendszeresen elidőztek, miért nem járt sohasem a nagybányai művésztelepen.

Az 1913-as esztendő Herman számára jól kezdődött, addigi életének anyagilag is sikeres csúcspontjaként könyvelhette el, hogy az Ernst Múzeumban rendezett francia impresszionisták mellett saját anyagát is kiállíthatta.[13] (IV. tábla) A következő évben megfogadta Szinyei Merse Pál tanácsát, aki egy olaszországi tanulmányutat javasolt számára: végül Velencét, Firenzét, Rómát és Nápolyt végigjárva Taormináig jutott el. 1914 nyara azonban nem az élmények hasznosításának idejét hozta el a kecskeméti művésztelepen, hanem a Szerbiának szóló ultimátumot és az általános mozgósítást, melynek folytán a hadköteles festőnek be kellett vonulnia. Az aprólékosan eltervezett életprogram menetét megakasztotta a világháború, s a tanulásnak, az emberi és művészi beérésnek egy egészen másfajta „akadémiáját" kínálta a rárótt négy és fél esztendő. Herman közbenjáró barátai segítségével később a Sajtóhadiszállás védett kötelékébe került, de a felülvizsgálat után is ezredfestőként működhetett.[14]

[13] *Francia impresszionisták (Manet) és Herman Lipót gyűjteményes kiállítása*. Bev. Lázár Béla. Budapest, Ernst Múzeum, 1913. (Az Ernst Múzeum kiállításai, 6.)

[14] Herman katonaéveiről ld.: Szücs György: Kávéház, műterem, lövészárok, avagy Herman zászlós kalandjai a világháborúban. *Propaganda – politika, hétköznapi és magas kultúra, művészet és média a Nagy Háborúban.* Szerk. Ifj. Bertényi Iván, Boka László, Katona Anikó. Budapest, 2016. 427–443.

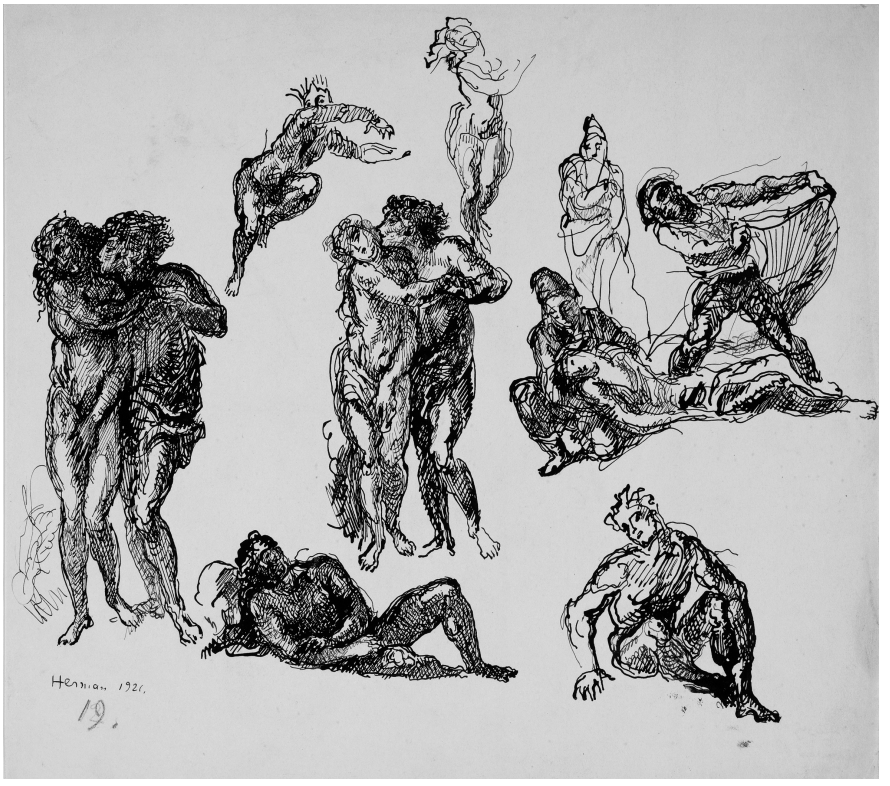

11. Herman Lipót: Csókolózó pár és más vázlatok, 1921. Tus, toll, papír, 230 x 254 mm. Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály, ltsz.: 1926-1215
© Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

Herman Lipót tartalékos hadnagy, az I. osztályú ezüst vitézségi érem tulajdonosa 1918. november 21-én, bevonulásának helyszínén, Szolnokon szerelt le, s immár civilként távozhatott a cs. és kir. 68. jászkun gyalogezred kötelékéből. „Rám nézve tehát – jegyezte fel naplójában – momentán valósággal befejeződött a háború, de a nyugalomtól még igen távol vagyok, ami a viszonyokat tekintve nem is csodálnivaló."[15] Legutóbbi állomáshelyéről, Prágából október végén tiszttársaival együtt sietve távozott, nem kockáztatta az internálás lehetőségét, ami október 28-án, a Csehszlovák Köztársaság kikiáltásával valósággá is vált. Nem érzett megkönnyebbülést, szokatlan volt a világháború után a hirtelen változás, a forradalmi események, tömegmozgalmak miatt azonban sokkal inkább az aggodalom és jövőféltés lett úrrá rajta. „Ha internacionális érzésű ember vagyok, mégsem tudok egész ridegen belenyugodni abba, hogy Magyarország csak 20 vármegyéből fog állani, hogy szinte el vagyunk törölve a föld színéről, dacára annak, hogy köztársaság lettünk (milyen szép lett volna ez békében), hogy itt esetleg szörnyű-

[15] 1918. november 22. Herman Lipót naplói, 19. 4411.

12. Herman Lipót: Festő és modell, 1915 k. Tus, toll, papír, 118 x 150 mm. Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály, ltsz.: 1917-433
© Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

séges gazdasági állapotok lesznek, melyek koldussá tesznek mindenkit, hogy esetleg úgy kell majd nyomorognunk, mint kezdő festő korunkban. Nagyon bánt szüleim sorsa is, kik Nagyszentmiklóson jelenleg szerb hódoltság alatt vannak, s már napok óta nincs hírem tőlük."[16] Nagyon sokan írták, írhatták volna ezeket a sorokat, mint Kosztolányi Dezső Szabadkát, Zilahy Lajos Nagyszalontát vagy Márai Sándor Kassát idézve.

Mindezek ellenére a sors megadta neki azt a haladékot, az újratervezés lehetőségét, amiről egyik 1918-as tavaszi naplójegyzetében rezignált hangulatban így írt: „Elolvastam naplómból azokat a részeket, melyek 1913 januárjában, kollektív kiállításom ideje körül íródtak. Az az érzésem, mintha már igen sok idő múlt volna el azóta. Hiszen közben volt a világháború rengeteg tapasztalataival, s bizony az érzelmeimet, gondolkozásaimat sok dologról alaposan megváltoztatta. Ambícióim szárnyait is megnyirbálta. Már nem merem olyan rendületlen hittel leírni, hogy kortársaim között a legtöbbet érő leszek pár év múlva. A háború nekem sokat ártott, bár dolgozhattam valamicskét, mégsem haladtam eleget. [...] A reményt még mindig nem kell feladni. Ha 30 éves koromra nem is tudtam elérni, hogy a legjobb legyek kortársaim között – talán 40 éves koromban már kedvezőbb eredményt jegyezhetek le. A világháború következtében 10 évi prolongálás vált szükségessé."[17] Herman a kitolódott ütemezést jó használta ki: 1920 tavaszán a Szinyei Merse Pál Társaság egyik alapítója, kiállításainak rendszeres résztvevője, 1921-ben önálló rajzalbuma jelenik meg,[18] 1924-

[16] Uo.

[17] 1918. március 1. Herman Lipót naplói, 18. 4242–4243.

[18] *Herman Lipót rajzai.* Bevezetéssel ellátta Lehel Ferenc. Budapest, 1921.

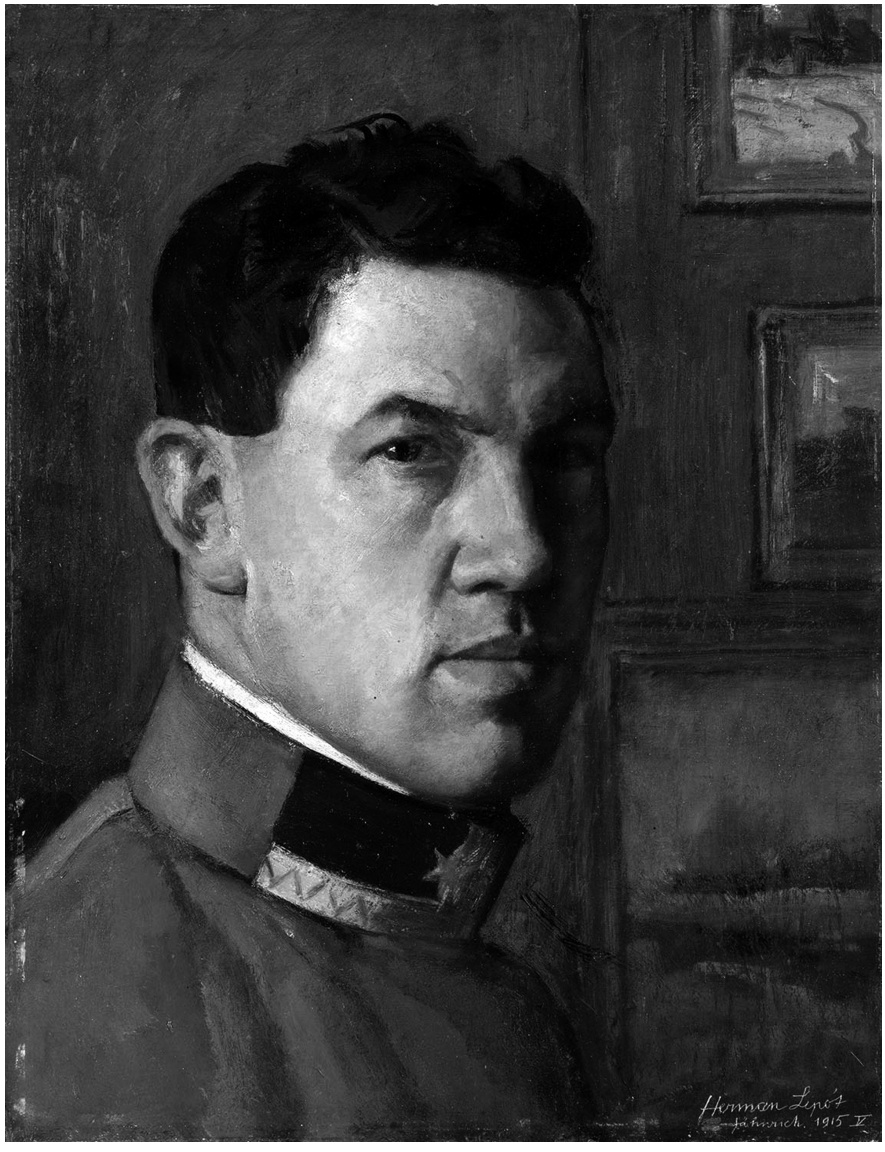

13. Herman Lipót: Önarckép, 1915. Olaj, fa, 41 x 31,5 cm, j.j.l. MNG ltsz 4516
© Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

I. Herman Lipót: A művész anyja, 1903–04. Olaj, vászon, 50 x 37 cm, j.j.l. Herman L., MNG ltsz. 5115. © Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

II. Herman Lipót és a francia impresszionisták kiállításának Falus Elek által 1912-ben tervezett plakátja.
© Vachott Sándor Könyvtár, Herman Lipót Gyűjtemény, Gyöngyös

III. Herman Lipót: Virágcsendélet tulipánnal, fehér hortenziával, piros kávéscsészével, 1930. Olaj, vászon, 61,5 x 46 cm, j.b.l.
© magántulajdon © Fotó: Kieselbach archívum

IV. Herman Lipót és a francia impresszionisták kiállításának katalógusa, 1912.
© Vachott Sándor Könyvtár, Herman Lipót Gyűjtemény, Gyöngyös

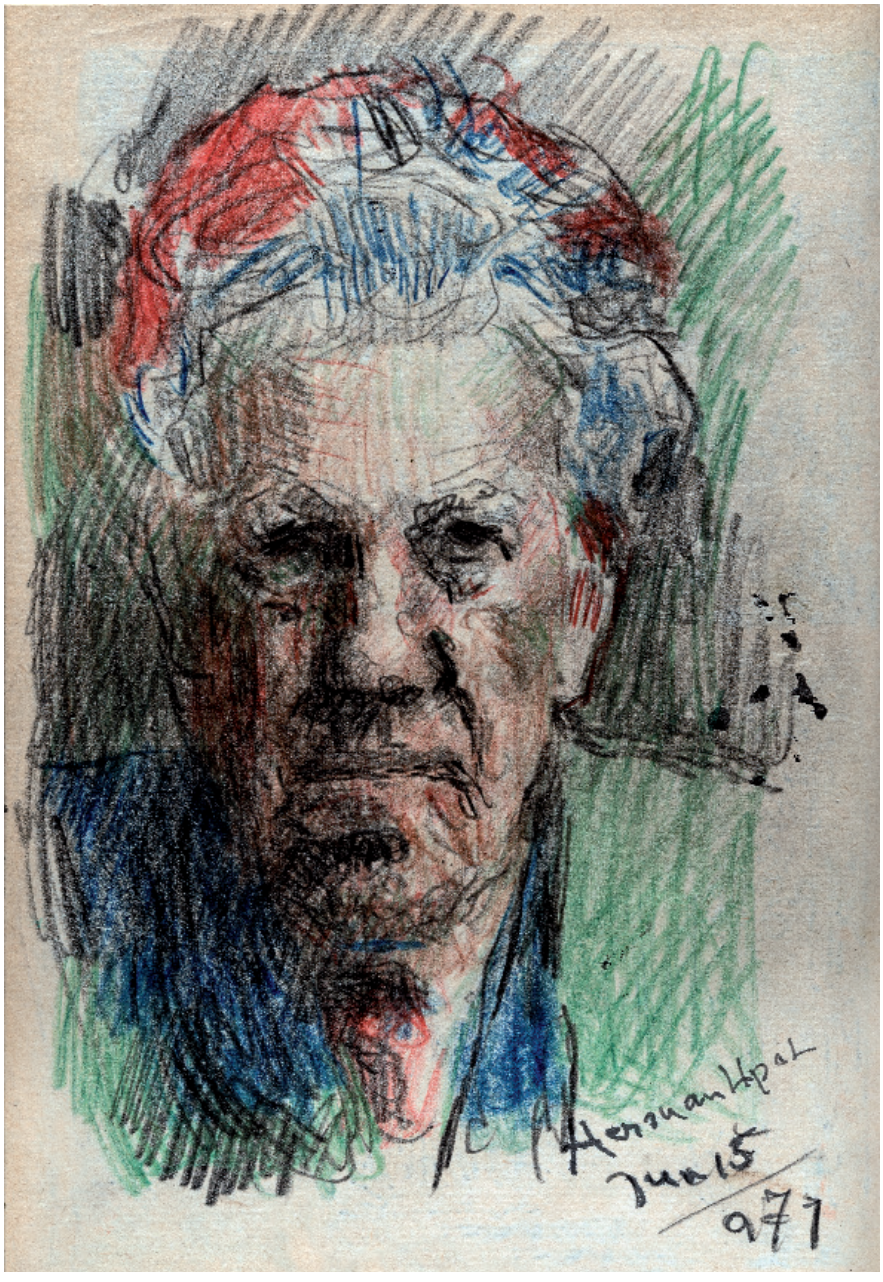

V. Herman Lipót önarcképe, 1971. Rajz a művész vázlatkönyvéből.
Magyar Nemzeti Galéria Adattára, ltsz.: 19920/1977
© Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

VI. Herman Lipót: Manierista kísérlet Lót és lányaihoz. A művész vázlatkönyvéből, 1972. Magyar Nemzeti Galéria Adattára, ltsz.: 19920/1977
© Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

VII. Színvázlat Herman Lipót vázlatkönyvéből, 1972.
Magyar Nemzeti Galéria Adattára, ltsz.: 19920/1977
© Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

VIII. Herman Lipót: Mitológiai jelenet (Bacchus), 1920-as évek.
Papír, tus, toll, színes kréta, 175 x 256 mm.
Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály, ltsz.: F75.190
© Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

ben pedig ismét gyűjteményes tárlata nyílik az Ernst Múzeumban, amelyre Ernst Lajos és Lázár Béla több mint másfélszáz festményt és rajzot válogatott össze.[19]

Minden régi napló azt a furcsa benyomást keltheti, hogy bár többségében ismerjük a jövőbeli történelmi, esetleg személyes fordulatokat, egy-egy korszak végkifejletét, mégis az író jelen idejű pozíciójába és nézőpontjára helyezkedve olykor elképzeljük, hátha másképpen alakulnak majd az események. Lépjünk tehát vissza egy évszázadnyit, s látszólag mit sem sejtve az 1919-es esztendő máig ható, végzetes törésvonalairól, kezdjük el tanulmányozni az izgalmas bejegyzéseket... Még 1918. augusztus 19-én vetette papírra Herman az alábbiakat: „Nekem már csak egy kabalám marad, az, hogy Hatvanyval fogadtam 100-szoros pénzbe, hogy 19. január elsején lesz még háború. Ha nem lesz, neki 5000 koronát kell fizetnie. Már pedig olyan szerencsés ember, mint ő, nem veszthet el ennyi pénzt. Ez az egyetlen »realitás«, amiben hihet az ember!”[20] A következő esztendő lapjait forgatva az olvasó eltöprenghet: vajon ki nyerte a fogadást?[21]

* * *

Jelen számunkkal megkezdjük a Szépművészeti Múzeum–Magyar Nemzeti Galériával közösen Herman Lipót naplóinak publikálását. Mivel egy közel húszezer oldalas naplófolyamról van szó, melyet a közéleti szempontból is igen aktív képzőművész egész életében vezetett, s melyben az 1970-es évekig bezárólag az egész XX. század történelmét megörökítette a saját, jellegzetesen narcisztikus, grafomán, ugyanakkor végtelenül derűs, emberszerető, de karikatúráktól sem idegenkedő hermanlipótos szemszögéből, nyomtatott formában csak egyes frekventált időszakok krónikáját tudjuk közreadni, ám a Magyar Nemzeti Galéria Adattára tervezi az egész opusz digitalizált online publikációját is (ami a mennyiségből kifolyólag több éves, akár évtizedes munkának ígérkezik). Addig is, amíg e nagyszabású tervek valóra válhatnak, szeretnénk átnyújtani az olvasóknak a centenáriumra készülve első etapként Herman Lipót 1919-es naplóit, jegyzetelve, két kötetben, majd a közeljövőben folytatnánk a sort a párizsi utazása és a 20-as évek elejének naplóival. A Tanácsköztársaság mindennapjainak megörökítése művész-szemmel, ezt a címet is adhatnánk ezeknek az egészen páratlan primér forrást jelentő feljegyzéseknek. A Tanácsköztársaság idejéből nem véletlenül nem rendelkezünk elég írásos forrásművel, hiszen az érintettek joggal tarthattak megtorlástól, s hogy szövegeik elárulják őket. Jelen kötetben az 1919. augusztus 1-ig tartó időszak naplóit adjuk közre, a közelmúltban sajnálatosan elhunyt Tímár Árpád az 1919-es év művészeti tárgyú sajtócikkeit összegyűjtő válogatásával együtt, mely hagyatékában maradt ránk. A válogatás a nem-

[19] *Herman Lipót gyűjteményes kiállítása*. Rendezték: Ernst Lajos, Lázár Béla. Bev. Lázár Béla. Budapest, Ernst Múzeum, 1924. (Az Ernst Múzeum kiállításai, 72.)

[20] 1918. augusztus 19. Herman Lipót naplói, 19. 4333.

[21] A Magyar Nemzeti Galéria digitalizálási tervei között szerepel, hogy a feldolgozott, jegyzetekkel ellátott teljes naplóanyag idővel online hozzáférhető legyen a www.hermannaplo.hu címen.

régiben megélénkült Nyolcak-kutatás egyik eredményeképpen megjelent, a magyar művészeti progresszió korabeli recepcióját összefoglaló három kötetes olvasókönyv, az *Utak elváltak* folytatásának tekinthető. Az *Enigma* is igyekezett az elmúlt években hozzájárulni a magyar modernizmus új forrásainak feltárásához, először a kétkötetes Lesznai-számmal, mely a Nyolcak-tag Lesznai Anna irodalmi és művészeti tevékenységére és kapcsolataira koncentrált (Ritoók Emmával, Kaffka Margittal, Lukács Györggyel és a Vasárnapi Körrel), majd rendeztünk egy konferenciát az ELTE művészettörténeti tanszékével közösen *A Nyolcak helye* címmel, melynek előadásait gazdag képanyaggal együtt közre is adtuk, továbbá *Emigrációban* című összeállításunkban publikáltuk, más dokumentumok mellett Kernstok Károly kéziratban maradt emigrációban írt naplóját is. Következő számunkban pedig folytatjuk Herman 1919-es feljegyzéseinek közlését a Tanácsköztársaság bukását követő hónapokkal, és tanulmányok segítségével szeretnénk (Herman Lipótról, Berény Róbertről, a Tanácsköztársaságban aktív szerepet vállaló „nyolcasokról" és „maistákról") értelmezni és keretbe foglalni ezt a kivételes forrásanyagot.

A szerk.

Herman Lipót: Iványi Grünwald Béla, 1944. Grafit, papír, 310 x 215 mm.
Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály, ltsz.: F 75.56
© Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest